

ЕФЕКТИВНІСТЬ ОЦІНКИ ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ (ОВД) В УКРАЇНІ

Vinnytsia National Technical University

Анотація

Проблематика ефективності оцінки впливу на довкілля є надзвичайно важливою. Адже, ОВД передбачене Угодою про асоціацію з ЄС і є єдиним заходом захисту довкілля від негативних наслідків планової діяльності. Незважаючи на імплементацію Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», що посиляється на європейське законодавство, система ОВД стикається з низкою значних недоліків.

Ключові слова: оцінка впливу на довкілля, ОВД, екологічна політика, громадські слухання, екологічна експертиза, екологічне право.

Abstract: The issue of the effectiveness of environmental impact assessment is extremely important. After all, EIA is provided for by the Association Agreement with the EU and is the only measure to protect the environment from the negative consequences of planned activities. Despite the implementation of the Law of Ukraine «On Environmental Impact Assessment», which refers to European legislation, the EIA system faces a number of significant shortcomings.

Key words: environmental impact assessment, EIA, environmental policy, public hearings, environmental expertise, environmental law.

Вступ

23 травня 2017 року Верховна Рада України прийняла довгоочікуваний Закон України № 2059-VIII «Про оцінку впливу на довкілля». Цим законом України відмовилась від радянської моделі оцінки впливу планової діяльності на навколишнє середовище державної екологічної експертизи і перенесла у національне правове поле стандартів європейської моделі оцінки впливу на довкілля, закріплені у Директиві 2011/92/ЄС Європейського Парламенту та Ради про оцінку впливу окремих державних та приватних проєктів на навколишнє середовище (із змінами 2014 року).[1]

Оцінка впливу на довкілля призначена для виявлення характеру, інтенсивності і ступеня небезпеки впливу будь-якого виду планованої господарської діяльності на стан довкілля і здоров'я населення.[2] Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» встановлює правові та організаційні засади оцінки впливу на довкілля, спрямованої на запобігання шкоді довкіллю, забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних (публічних), громадських та приватних інтересів.[3] Цей закон повинен забезпечити прозорість процедур, відкритий доступ до інформації та ефективну участь громадськості у прийнятті рішень щодо проєктів, що завдають або можуть завдати значної шкоди довкіллю

Оцінка впливу на довкілля (ОВД) – це процедура, що передуює запланованій господарській діяльності та передбачає виявлення характеру, інтенсивності та ступеня небезпеки цієї діяльності на стан довкілля і здоров'я населення.[4] ОВД проходять не усі проєкти, а лише ті, які можуть значно впливати на довкілля. Закон містить вичерпний перелік видів планової діяльності та об'єктів, що підтримують оцінки впливу на довкілля, і прямо забороняє починати проведення такої планової діяльності, без оцінки впливу на довкілля та отримання рішення про проведення планової діяльності.

ОВД проводять щодо планованої діяльності, тобто діяльності, яка лише планується. За загальним правилом, ОВД не проводять щодо діяльності, яка уже реалізується. Винятком із цього правила є розширення та зміни, включаючи перегляд або оновлення умов провадження планованої діяльності, встановлених (затверджених) рішенням про провадження планованої діяльності, або продовження термінів її провадження, реконструкцію, технічне переоснащення, капітальний ремонт, перепрофілювання діяльності та об'єктів, щодо яких проведення ОВД є обов'язковим. Це надзвичайно важливо, адже саме на початкових етапах є можливість змінити проекти таким чином, щоб вони були менш шкідливими для довкілля та здоров'я людей. Основною перевагою ОВД є прозорість, оскільки на початкових етапах планування проектів бере участь громадськість: вона повинна бути поінформована та має право подавати зауваження. Але станом на 28 грудня 2019 року, із **373 справ, що стосуються видобувної діяльності, у 136 випадках** представники громадськості не з'явилися на громадські слухання, при цьому у всіх згаданих випадках процедура проведення ОВД просувалася далі. Відповідно до п. 23 Порядку проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. № 989, у разі неявки представників громадськості на слухання, складається відповідний акт, що підписується головуючим. У такому випадку, відповідно до цієї ж правової норми, громадські слухання вважаються такими, що відбулися.[6] Це положення по суті дозволяє проводити «фіктивні» слухання, без участі громадськості. Це відбувається незважаючи на те, що Закон зобов'язує як орган з надання дозволу, так і суб'єкт господарювання на кожному етапі публікувати інформацію у різний спосіб.[5]

Результати дослідження

Дослідження підтвердило важливість впровадження в Україні процедури Оцінки Впливу на Довкілля як основного заходу превентивного захисту екології, прозорого планування господарської діяльності та наближення національного законодавства до норм Європейського Союзу. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля», прийнятий у 2017 році, став значним кроком до впровадження європейської моделі взаємодії між державою, бізнесом і суспільством у сфері охорони навколишнього середовища.

Водночас аналіз практичного застосування законодавства у сфері ОВД виявив низку проблем, що значно знижують ефективність цього механізму. Зокрема, **спостерігається формалізований підхід до проведення процедури:** звіти з оцінки часто є поверхневими, не містять достатнього обґрунтування альтернатив або детального аналізу впливу на екосистеми, здоров'я населення й об'єкти природно-заповідного фонду.

Актуальною проблемою залишається і слабка участь громадськості, і карантинні обмеження та обмеження, передбачені правовим режимом воєнного стану. Незважаючи на те, що закон зобов'язує суб'єктів господарювання та уповноважені органи забезпечувати відкритість і доступність інформації, значна частина населення або не поінформована про проведення громадських слухань, або не вірить у дієвість своєї участі. Відомі випадки, коли слухання фактично проводилися без присутності громадськості, що формально вважається допустимим відповідно до чинного **п. 23** зазначеної вище Постанови Кабінету Міністрів України. За моїми власними суб'єктивними спостереженнями, пов'язаними з участю у подібних громадських слуханнях, у деяких випадках, орган публічної влади, можуть вдаватися до не добросовісних практик шляхом публікування інформації у важкодоступних для ознайомлення рубриках вебсайту або друкованих медіа, призначають громадські слухання у незручний час або у незручному з точки зору логістики місці, можуть залучати як представників громадськості людей, які не мають жодного інтересу щодо проекту рішення, а лише присутні на засіданнях, інколи орган публічної влади може відмовляти у присутності представникам громадськості, які реально мають інтерес щодо проекту рішення, мотивуючи це вимогами щодо пожежної безпеки, оскільки приміщення вже заповнене іншими представниками громадськості, які, як зазначалося, нерідко не орієнтуються у сутності обговорюваного рішення, але повністю підтримують рішення органу публічної влади. Таким чином, деякі слухання набувають лише формального характеру, що суперечить основним принципам відкритості та демократичного управління в екологічній сфері.

Крім того, дослідження засвідчило, що існуючі механізми контролю за виконанням екологічних зобов'язань після завершення процедури ОВД є недостатньо ефективними. У багатьох випадках, після отримання дозволу, інвестори не дотримуються задекларованих у звітах

заходів щодо зменшення впливу на довкілля, а державні органи не здійснюють належного моніторингу виконання вимог. Це створює загрозу не лише для екологічної безпеки, а й для довіри громадськості до самої процедури ОВД як інструменту сталого розвитку.

Порівнюючи правове регулювання екологічної експертизи, норми якої були урегульовані Законом України «Про екологічну експертизу» № 45/95-ВР від 09.02.1995 р. та який втратив чинність з 18.06.2017 р у зв'язку з набранням чинності Законом України «Про оцінку впливу на довкілля», докторка юридичних наук, професорка Вікторія Дмитрівна Сидор у своїй науковій праці дійшла до наступного висновку: «У результаті проведеного комплексного аналізу нормативних підходів щодо проведення оцінки впливу на довкілля варто відзначити, що оцінка впливу на довкілля порівняно з державною екологічною експертизою (замість якої вона запроваджена) є більш складною за змістом і процедурою, охоплює ширше коло учасників. З метою імплементації Директив ЄС «Про оцінку впливу окремих державних і приватних проєктів на навколишнє середовище» та «Про доступ громадськості до екологічної інформації» розпочато проведення громадських обговорень (у тому числі громадських слухань) у процесі оцінки впливу на довкілля з метою виявлення, збирання та врахування зауважень і пропозицій громадськості до планованої діяльності, а також ведення Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля. Проте залишається низка проблем, пов'язаних із функціонуванням Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля, розподілом сфери застосування оцінки впливу на довкілля, а також від сутністю затвердженого розміру плати за громадське обговорення в процесі оцінки впливу на довкілля» [6]

Висновки

Процедура Оцінки Впливу на Довкілля в Україні є важливим інструментом сталого розвитку. Законодавчі зміни 2017 року стали значним кроком уперед, але для досягнення справжньої ефективності необхідно вирішити існуючі проблеми. Удосконалення системи ОВД, посилення контролю, підвищення прозорості та залучення громадськості – це не просто вимоги євроінтеграції, а ключові елементи побудови відповідального суспільства. Результати дослідження показали, що впровадження ОВД в Україні є безумовно позитивним кроком, однак ефективність її реалізації поки що залишається обмеженою через низку системних проблем. Попри недоліки, ОВД залишається найкращим на сьогодні механізмом екологічної превенції в Україні. Його подальший розвиток потребує співпраці держави, громадськості та бізнесу для збереження природного середовища майбутнім поколінням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Популярний коментар до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» [Електронний ресурс] / Є. Алексєєва [за заг. ред. О. Кравченко] – Видавництво «Компанія «Манускрипт» – Львів, 2018. – 60 с. – [Цит. 2025, 23 вер.]. – Режим доступу : <https://epl.org.ua/human-posts/populyarnyj-komentar-do-zakonu-ukrayiny-pro-otsinku-vplyvu-na-dovkillya/>
2. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» № 2059-VII від 23.05.2017 р. // Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] – [Цит. 2025, 23 вер.] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>
3. Оцінка впливу на довкілля: впровадження природоохоронних практик та кліматичної політики ЄС. навч. посіб. [Електронний ресурс] – Суми : Сумський національний аграрний університет, 2021. – 152 с. [Цит. 2025, 30 вер.] Режим доступу: ЄС:https://iq.vntu.edu.ua/method/getfile.php?fname=139708.pdf&x=1&card_id=96435&id=139708
4. Оцінка впливу на довкілля (ОВД) у видобувному секторі: практика та проблемні питання застосування . [Електронний ресурс] – ГО «ДІКСІ ГРУП». – 2020. –68 с. [Цит. 2025, 30 вер.] Режим доступу: <https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2020/10/dixi-ovd-web.pdf>
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля» від 13.12.2017 р. № 989 // Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] – [Цит. 2025, 23 вер.] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/989-2017-%D0%BF#n10>
6. Сидор В.Д. Оцінка впливу на довкілля: закон, працює, проблеми залишаються [Електронний ресурс] / Підприємництво, господарство і право, 2018. № 6. – с. 142-146 – [Цит. 2025, 30 вер.] Режим доступу: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/6/25.pdf>

7. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» № 1678-VII від 16.06.2016 р. // Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] – [Цит. 2025, 30 вер.] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#n2>

Пасічник Єва Миколаївна – студентка групи ЕКО-23б, факультет будівництва, цивільної та екологічної інженерії, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця,
e-mail: yevapesichnyk07@gmail.com.

Науковий керівник: Ковальчук Іван Васильович, – доктор філософії у галузі права, старший викладач кафедри суспільно-політичних наук факультету інформаційних електронних систем Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця,

e-mail: ivankovalchuk@vntu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7467-5317>

Pasichnyk Yeva M. – student of ECO-23b group, Faculty of Construction, Civil and Environmental Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia,

e-mail : yevapesichnyk07@gmail.com

Scientificsupervisor: Kovalchuk Ivan – PhD in law, senior Lecturer at the Department of Social and Political Sciences Faculty of Information Electronic Systems Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia,

e-mail: ivankovalchuk@vntu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7467-5317>